

LATVIJAS AKADEMISKI IZGLĪTOTO SIEVIEŠU APVIENĪBA: SABIEDRISKI-TIESISKĀS KOMISIJAS DARBĪBAS PIEMĒRS (1929–1940)

ZANE ROZĪTE

Mg. hist., Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes zinātniskā asistente

E-pasts: zane.rozite@lu.lv

ANOTĀCIJA

Starpkaru periodā viena no nozīmīgākajām sieviešu organizācijām bija Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība, kuras mērķis bija izglītoto sieviešu interešu un tiesību pārstāvēšana. Apvienības darbību organizēja tematiskās komisijās un profesionālās sekcijās. Raksta mērķis ir raksturot apvienības struktūrvienību – Sabiedriski-tiesisko komisiju – un sniegt ieskatu tās darbībā. Balstoties uz Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīva nepublicētajiem dokumentiem, pētījuma gaitā raksturoti komisijas mērķi, darbības virzieni, aktivitātes formas un galvenās problēmas. Nozīmīgākās komisijas aktivitātes bija saistāmas ar tādiem jautājumiem kā sievietes darba tiesību ierobežošana, laulāto mantiskās attiecības jaunajā civillikumā un precētas sievietes pilsonība.

Atslēgvārdi: Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība, Sabiedriski-tiesiskā komisija, sieviešu organizācijas, sieviešu tiesības, civiltiesības.

IEVADS

Eiropā un Ziemeļamerikā kopš 19. gadsimta otrās puses sieviešu emancipācijas kustībā tika aizsāktas diskusijas par sievietes tiesībām uz augstāko izglītību. Šo diskusiju rezultātā Latvijā pēc neatkarības pasludināšanas sievietes ieguva tiesības uz pilnvērtīgu augstāko izglītību, tika demokratizēta akadēmiskā vide un īstenots augstskolas “uzņemšanas noteikumu feminizācijas” process (Cabanel 2018, 90). Tiesības uz augstāko izglītību būtiski veicināja izglītoto sieviešu skaita pieaugumu starpkaru Latvijā un arī sievietes pārstāvēcību profesionālajā sfērā. Vienlaicīgi tradicionālā izpratne

par dzimumu sociālajām lomām (sieviete – māte/sieva – pakļauta vīrietim) noteica negatīvu izglītotas sievietes reprezentāciju sabiedrībā, kā arī mēģinājumus ierobežot sieviešu darba tiesības. Tāpēc 1928. gada pavasarī pēc Starptautiskās akadēmiski izglītoto sieviešu savienības (IFUW)¹ parauga izveidoja Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienību (LAISA), lai sekmetu un aizstāvētu izglītoto sieviešu zinātnisko un profesionālo darbību un intereses un stiprinātu izglītotas sievietes nozīmi Latvijas sabiedrībā. Turklāt LAISA centās apvienot visas akadēmiski izglītotās sievietes. To apliecināja tās statūti, nosakot, ka par LAISA biedri varēja kļūt gan Latvijas pilsones, kas beigušas Latvijas vai ārzemju augstskolu, gan Latvijā pastāvīgi dzīvojošas un strādājošas akadēmiski izglītotas ārzemnieces neatkarīgi no tautības, reliģiskās piederības vai politiskajiem uzskatiem (LNA-LVVA, 2261–1–1, 1. lp.). Pirmajā darbības gadā LAISA apvienoja 145 biedres, apliecinot izglītoto sieviešu atsaucību jaunās organizācijas mērķiem un darbībai. Tomēr jāatzīst, ka turpmākajos gados LAISA neizdevās piesaistīt plašāku biedreņu skaitu, un tas būtiski ietekmēja sekmīgu apvienības darbības izvēršanu.

Pārņemot IFUW un citu sieviešu organizāciju piemēru, LAISA darbs tika organizēts komisijās un sekcijās – Kulturālajā komisijā, Sabiedriski-tiesiskajā komisijā, Ārzemju sakaru komisijā, Redakcijas komisijā, Agronomju sekcijā un Vēsturnieču sekcijā. Komisiju un sekciju aktivitātes aptvēra plašu darbības loku, iekļaujot biedru izglītošanu, rīkojot lekcijas, priekšlasījumus un diskusiju vakarus, kultūras dzīves popularizēšanu (ekskursijas, tējas vakari). Ne mazāk nozīmīgs bija LAISA zinātniskais darbs, piemēram, tika apkopoti dati par izglītoto sieviešu stāvokli Latvijā, darbību un panākumiem zinātnē un kultūras nozarē, sieviešu publicētie darbi. Svarīga nozīme LAISA darbā bija starptautisko sakaru dibināšanā un veicināšanā gan ar IFUW, gan ar citu valstu izglītoto sieviešu apvienībām. Tomēr, lai arī LAISA izvērta daudzveidīgu darbību, lielākā daļa apvienības aktivitāšu tika rīkotas kā slēgti pasākumi organizācijas dalībniecēm, tādējādi plašāk sabiedrībā nepopularizējot LAISA aktivitātes. Raksta mērķis ir raksturot apvienības struktūrvienību – Sabiedriski-tiesisko komisiju – un sniegt ieskatu tās darbībā, analizējot komisijas darbības mērķus un darbības virzienus, aktivitātes formas un galvenās problēmas.

Latvijas historiogrāfijā LAISA vēsture un darbība aplūkota fragmentāri, visbiežāk konstatējot apvienības eksistēšanas faktu vai īsi raksturojot organizācijas darbības virzienus sieviešu sabiedriskās dzīves organizēšanā un tās izpētē². Īss un apkopojošs ieskats LAISA darbībā dots publicistes Lilijas Brantes darbā “Latviešu sieviete”³, kā arī 1992. gada izdotajā krājumā “Sievietes ceļā”⁴, sniedzot pamata ziņas par apvienības darbu – dibināšanu, mērķiem, struktūru un darbības virzieniem. Atsevišķas LAISA aktivitātes skatītas citu plašāku pētniecības tēmu kontekstā. Turklāt šajās publikācijās LAISA darbība aplūkota kopumā, neizceļot atsevišķu apvienības struktūrvienību

aktivitātes. Piemēram, vēsturniece Ineta Lipša pieminējusi LAISA sieviešu organizāciju darbības kontekstā, izceļot apvienības aktivitātes cīņā par sieviešu darba tiesībām 30. gadu sākumā⁵ un minot apvienību kā darbības piemēru starptautiskajās organizācijās starpkaru periodā.⁶ Apvienības darbība plašāk raksturota autore sagatavotajā rakstā “Latvijas akadēmiski izglīto to sieviešu apvienība (1928–1940): īss ieskats darbībā”, kas iesniegts publicēšanai.⁷

SABIEDRISKI-TIESISKĀ KOMISIJA

Lai izvērstu LAISA darbību, pēc apvienības priekšsēdētājas Mildas Palēvičas⁸ ierosinājuma jau 1928. gada decembrī nolēma organizēt Sabiedriski-tiesisko komisiju, lai sākotnēji pētītu sieviešu darba apstākļus (LNA-LVVA, 2261–1–38, 13. lp.). Komisijas dibināšanas sēde notika 1929. gada 6. martā, kuras laikā ievēlēja tās vadību – priekšsēdētāju Ļubovu Stipro⁹ un priekšsēdētājas biedri Otiliju Ķempeli¹⁰. Sēdes laikā apstiprināja pilnveidotos komisijas mērķus. LAISA vispirms pārstāvēja tādu sieviešu intereses, kas bija ieguvušas augstāko izglītību, tomēr Sabiedriski-tiesiskās komisijas mērķi aptvēra plašāku sabiedrību – visaptveroši pētīt sievietes tiesisko stāvokli Latvijā, aizstāvēt sievietes tiesiskās un profesionālās intereses, rosināt sievietes uz aktīvu valstisku un sabiedrisku darbību (LNA-LVVA, 2261–1–1, 18. lp.). LAISA iestāšanās par sieviešu tiesībām gan nebija nekas unikāls. Sieviešu līdztiesības jautājums bija arī citu nozīmīgāko sieviešu organizāciju dienas kārtībā. Piemēram, Latvju sieviešu nacionālā līga (LSNL) sieviešu darba un civiltiesību aizstāvībai izveidoja Juridisko sekciju. Tiesību jautājums bija arī Latvijas sieviešu organizāciju padomes (LSOP) viens no darbības pamatuzdevumiem. Sieviešu organizāciju pārstāves iestājās par tādas prakses ieviešanu, ka sievietes dzīvi skarošo likumprojektu izstrādē būtu jāatspoguļo arī sieviešu viedoklis. Iesaiste cīņā par savām tiesībām atspoguļoja parlamentārās Latvijas periodā populāro sieviešu pašorganizācijas ideju (Lipša, Vizgunova 2019, 79).

Sastāvs. Sabiedriski-tiesiskā komisijā aicināja darboties jebkuru LAISA biedri, kurai bija interese par likumdošanu, tomēr komisijas darbības profils netieši noteica tās personālsastāvu. Komisijas dalībnieču vairākums bija ieguvušas augstāko izglītību tiesību zinātnē, turklāt praktizēja savā profesijā. Iegūtā izglītība un pieredze apliecināja komisijas biedru kompetenci jautājumos, kas skāra sieviešu tiesības. Piemēram, O. Ķempele bija specializējusies laulību šķiršanas, mantojumu un alimentu lietās (Kalniņa 2020, 30).

Uzsākot darbu, komisijā bija desmit dalībnieces, bet turpmāk viņu skaits nedaudz saruka. Piemēram, 1931. gadā komisijā darbojās tikai sešas biedres (Lutcaua 1932, 150). Dalībnieču trūkums bija viena no komisijas darbības

pamatproblēmām. LAISA valde objektīvi sprieda, ka komisijas aktivitātes – likumprojektu izskatīšana, līdzdalība likumu izstrādē – prasa laiku, resursus un specifiskas zināšanas (Lutcaua 1931, 92). Lai arī Sabiedriski-tiesisko komisiju īpaši izcēla, biedru skaits un pasivitāte bija visas LAISA problēma. Vairums LAISA biedreņu nedz iesaistījās komisiju darbā, nedz arī apmeklēja apvienības pasākumus – pilnsapulces, lekcijas, tējas vakarus. Biedreņu pasivitāti primāri skaidroja ar aizņemtību (strādāja algotu darbu, līdzdarbojās citās organizācijās). Turklāt darbs LAISA notika bez atlīdzības. Ļ. Stiprā, piemēram, darbojās kā padomdevēja juridiskajos jautājumos LSNL, bet komisijas biedre Lidija Krastiņa¹¹ strādāja par skolotāju P. Dzeņa privātģimnāzijā (LNA-LVVA, 2261–1–2, 54. lp.; Jēkabsons, Ščerbinskis 2007, 458, 288).

Darbība. Dalībnieču skaits būtiski ietekmēja komisijas iespējas un darbības jomas. Piemēram, sieviešu profesionālo tiesību aizstāvēšanai komisija plānoja iestāties par sievietes tiesībām tikt ordinētām mācītāja amatā evaņģēliski luteriskā baznīcā, bet praktiski to nerealizēja (Brante 1931, 164). Pamatā komisija apzināja un pētīja dažādas tiesiskās problēmas. Pētnieciskajam darbam ierasti sekoja LAISA biedreņu izglītošana, rīkojot priekšlasījumus, kā arī publicējoties apvienības informatīvajā izdevumā “LAISA Ziņojumi”¹². Kā piemērus var minēt Ļ. Stiprās lekciju par sievietes tiesisko stāvokli Latvijā (LNA-LVVA, 2261–1–38, 26. o. p. lp.), Mildas Lucaus rakstu par precētas sievietes pilsonības jautājumu (Lucaua 1932, 182–188). Lai praktiski ietekmētu ar sieviešu tiesībām saistīto problēmu risināšanu, komisija centās dibināt sakarus ārpus LAISA un īstenot sadarbību ar valsts pārvaldes iestādēm, īpaši ar tām, kas atbildēja par likumprojektu izstrādi. Atšķirībā no LAISA Kulturālās komisijas, kuras aktivitātes galvenokārt tika realizētas, rīkojot slēgtus biedreņu diskusiju un lekciju vakarus, Sabiedriski-tiesiskās komisijas darbība notika ārpus LAISA, veicinot apvienības plašāku atpazīstamību. Jāatzīst, ka LAISA nepietiekamā atpazīstamība sabiedrībā bija raksturīga problēma līdz pat organizācijas slēgšanai 1940. gadā.

Komisijas darba organizēšana nenotika pēc stingri noteikta plāna, bet bija reakcija uz tā brīža aktuālajiem tiesību nozares jautājumiem, piemēram, dalība Tautas labklājības ministrijas apspriedēs par strādājošas mātes un bērna darba tiesību aizsardzību un dalība Tieslietu ministrijas komisijā, kas izstrādāja likumu par mazgadīgo tiesām (Lutcaua 1930, 38; LNA-LVVA, 2261–1–1, 20. lp.). Komisija līdzdarbojās arī LAISA iekšējās organizācijas jautājumu risināšanā, kas prasīja juridiskus skaidrojumus – statūtu grozījumi, komisiju noteikumu, goda tiesas statūtu izstrāde. Bez šīm aktivitātēm komisijas darbā tomēr iezīmējās trīs prioritārās problēmas, kuru risināšanai tika veltīta komisijas lielākā uzmanība, – precētas sievietes pilsonība, precētas sievietes darba tiesības un laulāto mantiskās attiecības.

Jau 30. gadu vidū komisijas aktivitātes strauji samazinājās. Pēc 1933. gada Sabiedriski-tiesiskā komisija vairs neapkopoja darbības pārskatus

(LNA-LVVA, 2261-1-39, 26). LAISA valde jau 1934. gadā rosināja atjaunot aktīvāku komisijas darbību, tomēr tas nenotika. Sabiedriski-tiesiskās komisijas darbība oficiāli tika izbeigta ar LAISA slēgšanu 1940. gadā pēc padomju varas norādījumiem.

PRECĒTAS SIEVIETES PILSONĪBA

IFUW jau kopš 20. gadu vidus aktualizēja jautājumu par precētas sievietes valsts piederību. Daudzu valstu nacionālie likumi paredzēja, ka sieviete, apprecot ārzemnieku, zaudēja savu pilsonību.¹³ Vienlaicīgi dažādu valstu likumdošana neatļāva ārzemniecēm iegūt vīra pilsonību, tāpēc precēta sieviete varēja kļūt par bezvalstnieku. Pilsonības statuss daudzās valstīs ietekmēja arī sievietes tiesības strādāt, jo īpaši profesijās, kurās bija nepieciešama akadēmiskā izglītība. Piemēram, Austrijā sieviete, apprecot ārzemnieku, zaudēja savu pilsonību un līdz ar to arī tiesības strādāt par ārsti un juristi (Goodman 2011, 716). Tāpēc IFUW 1928. gadā izstrādāja memorandu, iestājoties par to, ka precētai sievietei būtu jābūt tiesīgai izvēlēties savu pilsonību neatkarīgi no vīra un ka to neietekmētu vīra nāve vai laulības šķiršana (B. a., LAISA Ziņojumi 1929, 24-27). IFUW aicināja izglītoto sieviešu apvienības iesaistīties memoranda apspriešanā un problēmas izpētē, kā arī mudināja lobēt apvienību biedreņu-juristu iekļaušanu kā konsultantes vai pārstāves valstu delegācijās uz Tautu Savienības Hāgas konferenci 1930. gadā (Goodman 2011, 717). Kodifikācijas konference Hāgā bija pirmais starptautiskais mēģinājums sistematizēt starptautiskās tiesību normas pilsonības jautājumā.

Sabiedriski-tiesiskā komisija, lai arī pēc IFUW iniciatīvas, sievietes pilsonības jautājuma iztirzāšanu iekļāva savā darba plānā jau kopš komisijas dibināšanas. Lai aizstāvētu sieviešu tiesības, LAISA lūdza Latvijas delegācijā uz Hāgas konferenci iekļaut O. Ķempeli, kura komisijas uzdevumā veica jautājuma izpēti un izteica atbalstu IFUW memorandam (LNA-LVVA, 2261-1-38, 36. o. p. lp.). O. Ķempele netika iekļauta Latvijas delegācijā, jo tās sastāvs jau iepriekš bija noformēts, tomēr komisija darbu šī jautājuma izpētē nepārtrauca (LNA-LVVA, 2261-1-2, 39. lp.). Ņemot vērā, ka precētas sievietes pilsonība šajā kontekstā bija starptautiska tiesību problēma jeb joma, kurā nepraktizēja neviena no LAISA dalībniecēm, jāatzīst, ka komisija nebija pietiekami kompetenta, lai praktiski risinātu jautājumu. Tomēr komisija aktīvi apzināja gan Latvijas, gan citu valstu pieredzi un likumus, kā arī veica šīs problēmas skaidrojošo darbu LAISA biedrēm. Komisija pamatoti norādīja, ka valsts piederība ir nozīmīgs sievietes līdztiesības aspekts, kas ietekmē gan sievietes politiskās tiesības, gan civiltiesības, tiesības strādāt, iegūt īpašumu, tiesības uz sociālo aizsardzību utt. (Lucaua 1932, 186).

PRECĒTO SIEVIEŠU DARBA TIESĪBAS

Pasaules ekonomiskās krīzes saasinātās bezdarba problēmas kontekstā Eiropā 30. gadu sākumā aktualizējās mēģinājumi ierobežot sieviešu tiesības strādāt valsts pārvaldē, lai atbrīvotu darbavietas vīriešiem. Saeima 1931.–1933. gadā dažādos variantos apsprieda projektus par precēto pilsoņu darba tiesību ierobežošanu. Lai arī diskusijās par valsts pārvaldes darbinieku atlaišanu iecerēja atlaist arī vīriešus, sieviešu organizācijas – LAISA, LSOP, LU studenšu korporācijas, Studenšu prezidiju konvents – objektīvi reaģēja, ka atlaišana primāri skartu tieši precētās sievietes, un aktīvi izvērsa kampaņas pret šiem likumprojektiem (Lipša 2014, 230).

Lai protestētu pret valdības nodomiem aizliegt precētiem vienas ģimenes locekļiem strādāt valsts un pašvaldību iestādēs, Sabiedriski-tiesiskā komisija 1931. gadā izstrādāja memorandu, secinot: “Darba tiesību ierobežošana, atkarībā no dzimuma vai laulībā iestāšanās fakta, runātu pretim Latvijas Republikas Satversmē deklarētajam pilsoņu vienlīdzības principam un tiektos par daudzi siki normēt pilsoņu personīgo dzīvi.” (LNA-LVVA, 2261–1–1, 14. lp.) Zīmīgi, ka sieviešu organizācijas, protestējot pret šiem likumprojektiem, primāri atsaucās uz nepieciešamību sargāt ģimenes institūtu. Sabiedrībā plaši izskanēja argumenti, ka, aizliedzot precētiem vienas ģimenes locekļiem strādāt valsts pārvaldē, tiktu veicināta laulību šķiršana, lai nosargātu darba vietas (Lipša 2014, 233). Šādu retoriku izmantoja arī LAISA, tomēr komisijas izstrādātais memorands izcēla arī sievietes tiesības kā ekonomiski neatkarīgai personai. Pieskaitot valsts pārvaldes darbiniekus inteligentā darba darītājiem, LAISA memorandā akcentēja darba nozīmi izglītotas sievietes personības veidošanā, kā arī vērsa uzmanību uz izglītotas sievietes tiesībām netikt ieslodzītām mājās šādu likumu rezultātā, kā arī norādīja uz strādājošas sievietes lomu ģimenes uzturēšanā (LNA-LVVA, 2261–1–1, 14. lp.). LAISA darbību atzinīgi novērtēja arī ārzemēs. Piemēram, Igaunijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība (IAISA) bija ieinteresēta iegūt plašāku informāciju par LAISA īstenotajām aktivitātēm un izmantoto argumentāciju šo likumprojektu kontekstā (LNA-LVVA, 2261–1–21, 49. lp.).

SIEVIETE UN CIVILTIESĪBAS

Lai arī Sabiedriski-tiesiskās komisijas aktivitātes precēto sieviešu darba tiesību un pilsonības jautājuma izpētē un aizstāvībā tika novērtētas, ievērojamākā komisijas darbība tika veltīta sievietes civiltiesiskā stāvokļa un regulējumu izpētei un risināšanai.

Pēc Latvijas neatkarības pasludināšanas sieviete ieguva pilntiesīgas politiskās tiesības, bet civiltiesībās, saglabājot spēkā Krievijas impērijas likumus,

sieviete palika nepilntiesīga. Lai nodrošinātu jaunās valsts tiesiskumu, Tautas padome kā īslaicīgu kompromisu pieņēma Krievijas impērijas civillikumus, kas bija veidoti patriarhālai kārtu, nevis pilsoniskai sabiedrībai. Saskaņā ar šiem civiltiesiskajiem regulējumiem sieviete atradās vīra aizbildniecībā un bija pakļauta viņa varai, tādējādi civiltiesībās tika saglabāta dzimumu nevienlīdzība (Osipova 2015, 113–114).

Komisija 1929. gada oktobrī sarīkoja O. Ķempeles lekciju par sievietes tiesisko stāvokli saskaņā ar civillikumiem. Atzīstot sievietes stāvokli par nedabisku, referente kā nozīmīgākos ierobežojumus sievietes dzīvē uzlūkoja vīra aizbildniecību pār sievu, viņas un laulāto kopējo mantu. Referente izcēla arī ierobežojumu, ka precēta sieviete nebija tiesīga bez vīra-padomdevēja klātbūtnes veikt juridiskus darījumus (Lutcava 1930, 37). Šāds regulējums būtiski ierobežoja sievietes rīcībspēju, arī profesionālajā darbībā. Piemēram, sievietei bija apgrūtinātas iespējas praksē īstenot zvērināta advokāta pilnvaras.

Ņemot vērā komisijas kompetenci, tā par prioritāti izvirzīja laulāto mantiskās attiecībās, kas būtiski ierobežoja sievietes rīcībspēju un paliecināja nevienlīdzību. Uzsākot darbu, komisija iepazinās gan ar Latvijā izstrādātajiem likumprojektiem, gan citu valstu – Zviedrijas, ASV, Igaunijas – pieredzi. Sadarbībā ar IAISA komisija veica Igaunijas civillikuma projekta tulkojumu, kā arī iepazinās ar Igaunijas apvienības izstrādātajiem priekšlikumiem (LNA-LVVA, 2261–1–39, 7. lp.). Komisijas aktivitātes novērtēja arī Tieslietu ministrija, kura, pēc pašu lūguma, iepazinās gan ar Igaunijas civillikuma projekta tulkojumu, gan ar LAISA sagatavotajiem priekšlikumiem. Vienlaikus ministrija lūdza arī LAISA dot atsaukumi par ministrijas izstrādātajiem projektiem (LNA-LVVA, 2261–1–42, 36. lp.). Pēc Igaunijas parauga Sabiedriski-tiesiskā komisija 1932. gadā izveidoja atsevišķu sieviešu-juristu komiteju, lai izstrādātu jaunus civiltiesiskos regulējumus. Komitejā apvienojās 20 juristes, tomēr tā nespēja izvērst aktīvu darbību, atšķirībā no Igaunijas, kur šāda komiteja veiksmīgi līdzdarbojās civillikuma izstrādē (LNA-LVVA, 2261–1–3, 4. lp.). Pēc IAISA iniciatīvas Sabiedriski-tiesiskā komisija 1935. gadā Rīgā sarīkoja Latvijas, Igaunijas un Lietuvas sieviešu-juristu apspriedi par ģimenes tiesību reformām un laulāto mantiskajām attiecībām (LNA-LVVA, 2261–1–39, 14., 16. lp.). Jāatzīst, ka apspriede neguva plašāku ievērību ne LAISA, ne sabiedrībā. Tas lielā mērā atspoguļoja komisijas aktivitāšu redzamu apstākumu. Civillikuma jautājuma risināšanu 30. gados pārņēma LSOP, kuras dalībniece kopš 1930. gada bija LAISA un kuras darbībā iesaistījās arī LAISA biedrenes-juristes, atzīstot, ka paralēla Sabiedriski-tiesiskās komisijas darbība būtu neproduktīva (LNA-LVVA, 2261–1–3, 1. lp.). Komisijas dalībnieces turpināja aktīvi darboties, tomēr vairs nepārstāvēja atsevišķu komisiju, bet visu LAISA Latvijas sieviešu organizāciju padomē.

SECINĀJUMI

Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienības un tās struktūrvienības – Sabiedriski-tiesiskās komisijas – darbība uzskatāmi atspoguļoja starptaru periodā populāro sieviešu pašorganizācijas ideju un apliecināja sieviešu gatavību iesaistīties savu tiesību aizstāvēšanā. Komisijas darbā iesaistījās sievietes, kuras bija ieguvušas augstāko izglītību tiesību zinātnē un praktiski darbojās iegūtajā profesijā, līdz ar to LAISA realizēja atzīstamas un profesionāli kompetentas aktivitātes prioritārajos jautājumos, kas skāra sieviešu profesionālās tiesības un civiltiesisko stāvokli Latvijā. Tomēr Sabiedriski-tiesiskai komisijai neizdevās panākt nopietnāku iesaisti un sadarbību ar likumprojektu izstrādes atbildīgajām iestādēm. Struktūrvienībai trūka tās darbībai vitāli nepieciešamo cilvēkresursu un finansiālā atbalsta, kā arī LAISA vadības atbalsta, kura iestājās pret atvērtāku un plašāku sadarbību ar sabiedrību.

SAĪSINĀJUMI

IAISA – Igaunijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība

IFUW – Starptautiskā izglītoto sieviešu savienība (*International Federation University Women*)

LAISA – Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība

LNA-LVVA – Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs

LSNL – Latvju sieviešu nacionālā līga

LSOP – Latvijas sieviešu organizāciju padome

IZMANTOTIE AVOTI UN LITERATŪRA

AVOTI

B. a., 1929. I.F.U.W. memorands par precētas sievietes valsts piederību, kas sagatavots iesniegšanai Tautu Savienības pirmajai kodifikācijas konferencei Hāgā 1930. gadā. *LAISA Ziņojumi*, 2, 24–27.

LAISA. Dažādi. LNA-LVVA, 2261–1–21.

LAISA dokumenti. LNA-LVVA, 2261–1–1.

LAISA ienākošie raksti (vietējie), 1931–1932. LNA-LVVA, 2261–1–42.

LAISA pilnsapulces protokoli, 1928–1939. LNA-LVVA, 2261–1–2.

LAISA valdes sēžu protokoli, 1928–1933. LNA-LVVA, 2261–1–38.

LAISA valdes sēžu protokoli, 1934–1935. LNA-LVVA, 2261–1–39.

LSOP sēžu protokoli, 1932–1934. LNA-LVVA, 2261–1–3.

Lucaua, M., 1931. Sabiedriski-tiesiskā komisija. *LAISA Ziņojumi*, 6, 91–92.

Lutcaua, M., 1932. Sabiedriski-tiesiskā komisija. *LAISA Ziņojumi*, 9, 149–150.

Lucaua, M., 1932. Precējušās sievietes valsts piederība kā starptautiskās kodifikācijas problēma. *LAISA Ziņojumi*, 10, 182–188.

Lutcaua, M., 1930. Sabiedriski-tiesiskā komisija. *LAISA Ziņojumi*, 3, 37–38.

LITERATŪRA

- Brante, L., 1931. *Latviešu sievietes*. Rīga: Valters un Rapa.
- Cabanel, A., 2018. "How excellent... For a Woman"? The Fellowship Programme of the International Federation of University Women in the Interwar Period. *Persona Studies*, 1, 88–102.
- Goodman, J., 2011. International citizenship and the International Federation of University Women before 1939. *History of Education*, 40, 701–721.
- Jēkabsons, E., Ščerbinskis, V. (sast.), 2007. *Latvijas advokatūra: zvērināti advokāti un zvērinātu advokātu palīgi biogrāfijās, 1919–1945: biogrāfiska vārdnīca*. Rīga: Latvijas Valsts vēstures arhivs.
- Kalniņa, V., 2020. Otilija Ķempele un Olga dzelzīte: Latvijas pirmās advokātes. *Jurista Vārds*, 12 (1122), 28–31.
- Lipša, I., 2014. *Seksualitāte un sociālā kontrole Latvijā 1914–1939*. Rīga: Zinātne.
- Lipša, I., Vizgunova, E., 2019. Feminisms un Latvija. Bukovskis K., Sprūds, A., Ščerbinskis, V. (red.). *Latvijas ārlietu simtgade: pasaules doma un Latvija*. Rīga: Latvijas Ārpolitikas institūts, 79–92.
- Osipova, S., 2015. Sieviešu tiesības Latvijā 1918–1940: starp politisko pilntiesību un civiltiesisko nevienlīdzību. *Juridiskā zinātne*, 8, 111–125.

ATSAUCES UN SKAIDROJUMI

- ¹ Starptautisko akadēmiski izglīto sieviešu savienību 1919. gadā dibināja ASV, Lielbritānijas un Kanādas augstskolu pārstāves, lai globāli apvienotu sievietes, kas ieguvušas augstāko izglītību, un aizstāvētu viņu tiesības. 30. gadu beigās organizācijā bija apvienojušās 24 000 biedreņu no 38 valstīm.
- ² Branta, A., 2012. Winning Women's Vote: Experience from Latvia. Ruiz., B., Marín, R., eds. *The Struggle for Female Suffrage in Europe: Voting to Become Citizens*. Leiden: Brill, 95–109.
- ³ Brante, L., 1931. *Latviešu sievietes*. Rīga: Valters un Rapa.
- ⁴ Gudriniece, E., 1992. Latvijas akadēmiski izglīto sieviešu apvienība. Trapenciēre, I. (sast.). *Sievietes ceļā*. Rīga: Vaga, 143–149.
- ⁵ Lipša, I., 2014. *Seksualitāte un sociālā kontrole Latvijā 1914–1939*. Rīga: Zinātne.
- ⁶ Lipša, I., Vizgunova, E., 2019. Feminisms un Latvija. Sprūds, A., Ščerbinskis, V., Bukovskis, K. (red.). *Latvijas ārlietu simtgade. Pasaules doma un Latvija*. Rīga: Latvijas Ārpolitikas institūts, 79–92.
- ⁷ Rozīte, Z., 2022. Latvijas akadēmiski izglīto sieviešu apvienība (1928–1940): iss ieskats darbībā. *Latvijas Universitātes Žurnāls. Vēsture*.
- ⁸ Milda Palēviča (1889–1972) – filozofijas doktore (Sorbonnas Universitātē Parīzē, 1925), Latvijas Konservatorijas lektore estētikā un mākslas vēsturē.
- ⁹ Ļubova Stiprā (1896–1947) – studējusi tieslietas Donas Universitātē, no 1922. gada zvērināta advokāta palīdzē, no 1934. gada – zvērināta advokāte.
- ¹⁰ Otilija Ķempele (1893–1990) – studējusi tieslietas Maskavas Universitātē. No 1922. gada zvērināta advokāta palīdzē, pirmā sieviete – zvērināta advokāte Latvijā (1929).
- ¹¹ Lidija Krastiņa (1902–1958) – studējusi tieslietas LU, skolotāja P. Dzeņa privātgimnāzijā un pamatskolā. Bijusi zvērināta advokāte vācu okupācijas laikā.
- ¹² Izdevumu "Latvijas Akadēmiski Izglīto Sieviešu Apvienības Ziņojumi" sāka izdot 1929. gada pavasarī. Par "LAISA Ziņojumi" izdošanu bija atbildīga šim mērķim izveidota redakcijas komisija. Izdevums tika izdots neregulāri, turklāt bija domāts kā informatīvs izdevums pašām LAISA biedrēm un ārpus apvienības netika izplatīts.
- ¹³ Latvijā, saskaņā ar 1927. gadā izdarītajiem grozījumiem likumā par pavalstniecību, sieviete pārgāja vīra pavalstniecībā. Pēc laulības izbeigšanas sieviete varēja atgūt Latvijas pavalstniecību.

LATVIAN ASSOCIATION OF ACADEMICALLY EDUCATED WOMEN: AN EXAMPLE OF PUBLIC-LEGAL COMMISSION'S ACTIVITIES (1929-1940)

ZANE ROZĪTE

Mg. hist., research assistant at the Faculty of History and Philosophy,
University of Latvia

E-mail: zane.rozite@lu.lv

ABSTRACT

One of the most significant women's organizations in the interwar period was the Latvian Association of Academically Educated Women. Its aim was to represent and defend educated women's interests and professional rights. The association's structure was organised in thematic committees and professional sections. The aim of the article is to characterise one branch of the association – Public-Legal Commission – and its actions. Based on unpublished materials from Latvian State Historical Archives, commission's goals, areas of operation and forms of activities, as well as the main problems are characterised. The most important activities of the Commission were related to issues like restriction of the working rights of married women, property relations between spouses as part of new civil law, married women's citizenship.

Keywords: Latvian Association of Academically Educated Women, Public-Legal Commission, women's organizations, women's rights, civil law.

SUMMARY

Based on the example of the International Federation of University Women (IFUW), the Latvian Association of Academically Educated Women (LAAEW) was founded on June 1928 to promote understanding and friendship of educated women, promote their scientific activities, to protect their professional rights, as well as to strengthen the role of educated women in Latvian society. Adopting the example of IFUW and other women's organizations, LAAEW structure was organised in committees and sections. One of the most significant branches of LAAEW – Public-Legal Commission – was established in 1929. Commission's main goals were to research the legal status of women in Latvia, as well as to defend women's legal and professional rights and interests cooperating with state institutions and encouraging changes in legislation.

Although Commission acted in various areas (protection of mothers' working rights, juvenile legal justice), yet the most important activities of the commission were protests against Latvian government's attempts to restrict working rights of married women in the early 1930s, proposals concerning property relations between spouses as part of new civil law, and married women's citizenship as international problem.

Most members of the commission had higher education in law and had a practice of barrister, thus were competent addressing legal issues. However, the small number of Commission's members significantly affected the successive work of the Commission. Although the Commission was officially disbanded with closure of LAAEW in 1940 (according to decision of Soviet authorities), its activities declined significantly already in the mid-1930s, considering that addressing women's rights was taken over by Latvian Women's Organizations Council, and LAAEW was its member since 1930.